

69. Стеријино позорје Извештај селектора

(ПОСТ)АПОКАЛИПТИЧНЕ СВЕТЛОСТИ ПОЗОРНИЦА

У процесу селекције програма 69. Стеријиног позорја, погледала сам око седамдесет представа из Словеније, Хрватске, Босне и Херцеговине, Црне Горе, Македоније, Мађарске и Србије, од којих је направљен коначан репертоар који чини седам представа у Такмичарском програму и три у Међународној селекцији „Кругови“. Приоритетан критеријум у избору представа био је њихов уметнички квалитет, вредности драмских текстова, режије, глуме, музике, сценографије и костима и све остало било је подређено томе – географско порекло дела, опште тематске одреднице програма, продукцијски услови извођења итд.

Овогодишњи Такмичарски програм специфичан је по томе што све три праизведбе савремених оригиналних драмских текстова, Милана Рамшака Марковића, Тање Шљивар и Виде Давидовић, долазе из позоришта ван Србије – из Крања и Птуја (*Кишни дан у Гурличу*), Вараждина (*Режим исцељења*) и Бања Луке (*Мали рајтови и кабине Заре*). Ову чињеницу треба, пре свега, схватити као афирмацију српске драме и потврду мисије Стеријиног позорја да промовише домаћу драматургију и изван граница наше земље. Селекција је увек одраз продукције, програм фестивала не може ићи квалитативно даље од могућности репертоара позоришта, а они су ове сезоне у Србији, односно између 20. марта 2023. године и 20. марта 2024. године, били врло скромни, у квантитативном али и квалитативном погледу уметничких вредности продукције савремене оригиналне домаће драме (око десет представа). Посматрајући у целини продукцију домаћих текстова у Србији, и ове сезоне је наставаљен тренд драматизација романа и других књижевних дела (око петнаест представа), затим ауторских пројеката, чији су текстови настајали у радионицама са глумцима, али и према мотивима филмова, и наравно, било је више или мање савремених тумачења нашег драмског наслеђа (око двадесет представа).

Осим три наведене праизведбе оригиналних савремених драмских текстова, у Такмичарски програм улази и ауторски пројекат Андраша Урбана *Било једном у Новом Сагу*, који преиспитује смисао и функције позоришта у савременом друштву, у контексту историје Новосадског позоришта. На репертоару ће се наћи и адаптација драме *Сироша Милева из Босне у нашој цивилизацији године 1878* Албине Подградске, из друге половине деветнаестог века, која је овом приликом први пут изведена у Народном позоришту у Суботици, у заиста несвакидашњој режији Анђелке Николић. Укључено је и ново читање бајковите и архетипске драме Милене Марковић *Брод за лушке*, у необично естетизованом, поетском виђењу Кокана Младеновића, на сцени у Битољу. И на крају, али свакако не најмање важно, у Такмичарском програму биће изведена и нова драматизација Селенићевог романа *Очеви и оци* Кате Ђармати (Народно позориште у Београду), у такође истраживачкој, постдрамској форми редитеља Вељка Мићуновића, којом се траже савремени и свевремене одговори на питања о генерацијским сукобима и наслеђу (ратне) прошлости.

Истакла бих и вредности представа *Тихо, тише* (Београдско драмско позориште), *Шта ће бити са свима нама* (Народно позориште „Тоша Јовановић“, Зрењанин) и *Ништа нећемо заборавити* (Позориште „Бора Станковић“, Врање), које су биле прве „испод црте“, такође интригантни и ангажовани одрази борби савременог човека у искорењавању различитих облика друштвених и личних репресија и неједнакости.

Међународни програм „Кругови“ чине три вредне представе из Хрватске и Босне и Херцеговине, *Моји шљужи монструми* (Градско драмско казалиште Гавела, Загреб), *Црвена вода* (ХНК Сплит) и *Љубичасто* (Камерни театар 55, Сарајево), тематски међусобно блиске

у погледу драматичних, трилерских, епских и трагикомичних одсјаја личних и политичких раздора у савременој историји екс-југословенског простора. *Моји џужни монструми* настали су према најновијем тексту једног од најбољих савремених драмских писаца у региону, Мате Матишића, *Црвена вода* је донела драматизацију изузетног романа Јурице Павичића, а *Љубичасто* је ауторски пројекат Селме Спахић, врло особене форме и значења.

Слоган 69. Позорја „(Пост)апокалиптичне светлости позорница“ у највећој мери се односи на представе које су донеле праизведбе савремене драме, али заправо све продукције, и у Такмичарском програму, и у „Круговима“ комуницирају са њим у већој или мањој мери. Слоган одражава потраге протагониста за делићима раздробљених идентитета у (пост)апокалиптичном времену, после кошмара или у кошмару који и даље локално и глобално живимо, након опорављања од екс-југословенских ратова, транзиција, пандемије. Другим речима, из апокалиптичне фазе нисмо још изашли, нисмо се превезли на другу страну реке, метафорично речено, нисмо стигли у *пост* фазу. Апокалиптичност је и даље одредница нашег света, коренито уздрманог бројним ратним жариштима на Планети, која се неминовно одражавају и на локалном плану у виду непрестаних немира изазиваних трагичним вестима, нових економских потешкоћа, уплива миграната, али и упадљивог локалног разбуктавања насиља, као реакције на свеprisутне облике наказности. Радње и животи ликова у представама које ћемо видети на овогодишњем Позорју одражавају овакво време, дистопију суморнију од Орвелових визија, не одустајући од потраге за светлима у скоро мрклом мраку. А без светла нема уметности, позоршта које се увек рађало из потребе за проналаском неуништивног језгра, оног које блиста на крају тмине.

ТАКМИЧАРСКА СЕЛЕКЦИЈА 69. СТЕРИЈИНОГ ПОЗОРЈА

„Кишни дан у Гурличу“, текст Милан Рамшак Марковић, режија Себастијан Хорват, копродукција Прешерново гледалиште Крањ и Местно гледалиште Птуј (Словенија)

Радња *Кишној дана у Гурличу* Милана Рамшака Марковића, савремене драме исписане у фрагментарној форми, дешава се у Аустрији, а усмерена је на испитивање кризе идентитета протагонисте Петера, новинара и ангажованог интелектуалаца чији се свет постепено распада у парампарчад. Садашњост се преплиће са прошлошћу, са сећањима на његово болно детињство. Трауме из младости сакривене иза фасада прописно уређеног дома, продиру у тренуцима нарастајуће кризе, у односу са његовом женом Ингрид, градећи експресионистичку структуру кошмара. Петеров пад и лутања у лавиринтима личног мрака обојени су дискретним, отрежњујућим црним хумором. Вођени прецизним редитељем Себастијаном Хорватом, глумци доследно и узбудљиво граде опипљиву атмосферу провинцијског безнађа, нарочито изражајну у сценама у мусавој, тмурној кафани. Игра се одвија близу публице, понекада се глумци и мешају са нама, а сценски простор је неконвенционално, камерно уобличен. Простори игре су раштркани на више пунктова, што омогућује ефектну, врло филмичну промену призора. Разбијена форма представе је и одраз Петерове конфузије, једног војцековског слома, а због начина сценске обраде теме, стилизованог кошмара, тај лом постаје метафора суноврата човечанства. Он такође суптилно сугерише да треба да застанемо у јурњави коју намеће савремено друштво, да се повремено сагледамо и самоиспитамо док још имамо времена – ако још имамо времена.

„Мали ратови и кабине Заре“, текст Вида Давидовић, редитељ Ивица Буљан, копродукција Народно позориште Републике Српске, Бања Лука (Босна и Херцеговина – Република Српска) и Стеријино позорје (Србија)

Веома вредна, стилски особена драма Вида Давидовић, у фрагментарној форми, кроз преплитање временских токова, у предратном и послератном времену, бритким, сочним и поетски пробојним језиком, поставља важне теме (пост)ратних траума, суочавања са губитком ближњих, генерацијских сукоба, емиграције, усамљености, али и (зло)употребе сексуалности, телесности. Битно се отвара и проблем анорексије, као пројекције жеље да се остане вечно млад, да се избрише сексуалност, или да се живи на ризицијој граници са укидањем живота. Стилизована радња се одвија на симболички ефектно и интригантно дизајнираној позорници, одређеној препознатљивим Денићевим ироничним стилем, (анти)рекламама и дискретним видео пројекцијама, и сламом по којој

ликови вишезначно ходају, леже, порађају се, постоје, аскетски или налик животињама. Костимографска решења Ане Савић Геџан такође битно оживљавају визуелни план игре, врло разгранатим, благо кичастим решењима која разбуктавају магију младалачког заноса. Редитељ Буљан радњу води себи својственим језиком наглашене сензуалности, киптеће енергије и поетске стилизације, који аутентично сценски отелотворује сећања на трауме и истовремене жеље да се живи као да стварност не постоји. Као у песми Белог Дугмета „Гирибирибела“, чији стихови постају сламке спаса ликовима, ухваћенима у вртлозима ратова, политичких и личних.

„Режим исцељења“, текст Тања Шљивар, режија Бојан Ђорђевић, Хрватско народно казалиште Вараждин (Хрватска)

Нова драма Тање Шљивар стилски и тематски је препознатљива у њеном досадашњем раду, у погледу интересовања за нове, пост-драмске форме изражавања, на рушевинама традиционалног позоришта. На значењском плану *Режим исцељења* се сатирично обрачунава са стереотипима о нашем здрављу, духовном и физичком стању савременог човека који тражи алтернативне начине психофизичке равнотеже. Реч је о специфичном наставку текста *Режим љубави* који је, такође у режији Бојана Ђорђевића, пре пет година са успехом игран у Атељеу 212. Изведена на камерној сцени вараждинског националног театра, радња је смештена у центру кружног гледалишта, градећи на тај начин конкретан и симболички облик покушаја ритуалног исцељења. Изванредно изражајна, субверзивно иронична игра глумаца представља фрагменте људи, или сенки људи, у једном (пост)апокалиптичном, постпандемијском времену. Експлицитна на плану вербалног израза који разоткрива лица и наличја нашег психофизичког постојања, представа доноси и покушаје савременог човека да се избори и са трагичном плиткошћу и бесмислом у јавном простору. А страхови од болести, усамљености и нестанка људске блискости у околностима техно капитализма разрешавају се кроз суптилну комуку која постаје деликатно средство борбе са приватним, али и друштвеним демонима.

„Било једном у Новом Саду“, текст и режија Андраш Урбан, Новосадско позориште / Újvidéki Színház (Србија)

Поводом педесетог рођендана Новосадског позоришта, настала је музичко-драмска представа *Било једном у Новом Саду*, спектакуларна посвета овом позоришту, према тексту и у режији Андраша Урбана, у његовом такође препознатљивом, аутоироничном стилу који истрајно преиспитује смисао, значења и конвенције извођачких уметности. На трагу блештаве, заводљиве и урнебесно комичне Урбанове представе *Вишезови лаке мале*, радња је и овде постављена као позориште у позоришту, а поводом прославе рођендана театра који прати пригодан шоу програм. То је полазиште на коме ниче дубинско пропитивање односа позоришта према публици, односа између ангажованог и забављачког театра, затим позиција глумаца и редитеља (и њихове међусобне нетрпељивости), релација према политици и структурама моћи. Намећу се и шира друштвена питања попут статуса мађарске, али и нове руске мањине у Новом Саду, као и нарастајуће угрожености човека због све дубљег друштвеног утицаја вештачке интелигенције. Атрактивна, енергетски експлозивна музичко-драмска игра никада није једнозначна, већ увек носи критичко наличје, тамну сенку која даје суштински смисао ироничном блештању шљокица. Тако је ово позориште одраз или метафора живота (што позориште скоро увек јесте) потраге за светлом, која вероватно не би имала смисла без кривудаваог тумарања у мраку.

„Сирота Милева из Босне у нашој цивилизацији године 1878“, текст Албина Подградска, режија Анђелка Николић, копродукција Народно позориште Суботица / Narodno kazalište / Népszínház; Дечје позориште Суботица и Сеоски културни центар Марковац (Србија)

Полазећи од никада изведеног драмског текста Албине Подградске, наведеног као први комад у нашој историји позоришта који је написала једна жена, редитељка Анђелка Николић изградила је заиста несвакидашњу представу, жанровски веома сложено и специфичну. Реч је о хибридном извођачком облику који укршта игру аматера и професионалаца, стварајући необично дело које има елементе драмског театра, постављеног у Брехтовом маниру отуђења, испреплетане са елементима позоришта заједнице и позоришта форума, где су конкретно и симболички избрисане границе између извођача и публике. У представи учествује четрдесетак извођача, доносећи снажну енергију колективног присуства, која одражава и бујну моћ мултиетничке заједнице, што је акцентовано избором коришћења различитих језика – мађарског, словачког, ромског, српског. Радња тече у фрагментима, у отвореној форми

битно ослоњеној и на учешће гледалаца који у представи гласају и коментаришу догађаје, и прати причу о Милевином принудном избеглиштву са мајком из Босне. Бежећи од рата и болних сећања на губитак оца и сестре, које су убили Турци, оне стижу у Србију где се грчевито боре да преживе, у новим трагичним, (пост)апокалиптичним околностима. Вишезначна радња отвара питања последица гажења достојанства у ратним временима, затим класних разлика које утичу на промене међуљудских односа, деликатно критикујући бахатост економске елите, као и поражавајуће друштвене владавине новца. Ипак, и у овом мраку рашчерупане људскости, указују се знаке наде кроз солидарност, потребу да се помогне онима који су (привремено) пали на дно, у муљ постојања.

„Брод за лутке“, текст Милена Марковић, режија Кокан Младеновић, Народно позориште Битољ (Северна Македонија)

Брод за лутке, можда најбољи драмски текст Милене Марковић који је на Стеријиним позорју до сада одигран у две сценски различите интерпретације, редитеља Ане Томовић (Српско народно позориште) и Александра Поповског (СНГ Љубљана), овај пут гледамо у другачијем, сасвим свежем тумачењу Кокана Младеновића. Његово вођење радње је упадљиво нежније и суптилније у односу на директнији и нападнији стил игре, карактеристичнији за представе које он ауторски потписује. Овај *Брод за лутке* визуелно је деликатно, вишезначно промишљен, маштовита сценографија зачудно прати промене ликова и радње, укључени су симболички ефектни елементи позоришта сенки и снелика кореографија, који одговарајуће представљају бајковиту срж Миленине драме. Ансамбл битољског позоришта суверено носи стилизовану радњу, у драмским, као и у музичким деловима, у заводљивим сонговима, у целини естетски заокружено обликујући трагичну позицију жене у апокалиптичном патријархату. Вешто користећи наслеђе бајки, између осталих „Снежану и седам патуљака“, „Златокосу“, „Ивицу и Марицу“ аутори представе их изазовно демитологизују, суптилно разоткривајући лажну ведрину илузија, беду малограђанског насиља.

„Очеви и оци“, према роману Слободана Селенића, драматизација Ката Ђармати, редитељ Вељко Мићуновић, Народно позориште Београд (Србија)

Ново сценско тумачење Селенићевог слојевитог, епско-историјског, психолошког и породичног романа *Очеви и оци*, неконвенционално је, истраживачко, стилски и формално врло провокативно и савремено дело. Полазећи од виртуозно исписане саге о жестоким генерацијским сукобима у грађанској породици Медаковић, у првој половини двадесетог века, из угла Стевана Медаковића, сплета његових сећања и размишљања, аутори граде представу *Иосифграмске* структуре, спојем наративних и драмских делова, међусобно сударених и укршетних, као на бојишту. Наратори наступају индивидуално и колективно, појединачни гласови се по потреби издвајају из специфичног хора, да би се поново стопили у колектив. Тако се гради опчињавајућа партитура, сценски моћна, као да је у питању експресионистичка драма или опера у којој гласови представљају пре и (пост)ратно окружење, у сукобу са побуњеним појединцем. Индивидуални ликови деликатно израћају из ове суптилно уобличене, вишеслојне сценске грађе која разоткрива ломове протагониста, због згађености негативном друштвеном селекцијом, свеprisутног расула и непотизма, као и због неминовног суочавања са различитим мишљењем најближих, а затим и са њиховим трагичним страдањем у рату.

МЕЂУНАРОДНА СЕЛЕКЦИЈА „КРУГОВИ“ (личних и политичких раздора)

„Моји тужни монструми“, текст Мате Матишић, режија Вито Тауфер, Градско драмско казалиште Гавела, Загреб (Хрватска)

Најновији комад Мате Матишића *Моји тужни монструми* тематски и стилски се надовезује на његове раније *Љуге од воска*, у погледу ироничног поигравања са аутобиографским елементима, у пиранделовском сплету стварности и фикције. То трусно, измичуће тло одраза стварности, често урнебесно комично, без пардона руши стереотипе и предрасуде, личне, као и друштвено-политичке. Уз оштрије или нежније црнохуморне тонове, у зависности од природе питања која се претресају, аутор отвара теме односа између

позоришта и друштва, нормалности и лудила, значења и последица популарности, као и закопаних ратних траума и злочина. Као и *Људи од воска*, и овај текст и представа у режији Вита Тауфера жанровски су разнолики, фрагментарне структуре. Радња се дешава на различитим местима, од Загреба, преко Далматинске загоре до Београда, и има елементе сатиричне и црне комедије, напетог трилера, али и трагедије античких размера. Изузетно спретни глумци играју више улога, између стилизације и опипљиве, дирљиве психолошке истинитости, градећи сценски изазован и вредан одраз нашег света и његових замагљених граница између лудила и нормалности, добра и зла, комедије и трагедије.

„ЦРВЕНА ВОДА“, ПРЕМА РОМАНУ ЈУРИЦЕ ПАВИЧИЋА, ДРАМАТИЗАЦИЈА ИВОРА МАРТИНИЋА, РЕЖИЈА ИВИЦА БУЉАН, ХРВАТСКО НАРОДНО КАЗАЛИШТЕ СПЛИТ (ХРВАТСКА)

Настала према награђиваном роману Јурице Павичића, у прецизној драматизацији Ивора Мартинића, представа *Црвена вода* такође има узбудљиву трилерску форму која расплиће приповест о нестанку седамнаестогодишње девојке крајем осамдесетих година у малом далматинском месту. Потрага за њом се растеже на двадесет седам година које протичу кроз бурне политичке и друштвене турбуленције и промене које ће скрајнути полицијске притиске да се мистерија разоткрије. Узбудљиво решавање случаја прати вешто грађена, психолошки истинита породична драма, која деликатно открива промене у њиховим односима, последице спољашњих и унутрашњих раздора. Лични потреси су исплетени са друштвено-политичким спознајама, отрежњујућим мислима о заблудама транзиције. Ову вишезначну драмску грађу редитељ Ивица Буљан поставља на изузетно функционалну ротациону сцену, утврђену препознатљивом сценографијом Александра Денића, која ефектно означава безнадежни проток времена. Крахови личних и политичких илузија, разоткривање истина иза маски које прикривају љубомору, сујету, малограђанство и корупцију, тече у симболичком, хипнотичком кругу, који суптилно увлачи гледаоца у вртлоге понављајућих историја.

„ЉУБИЧАСТО“, АУТОРСКИ ПРОЈЕКАТ СЕЛМЕ СПАХИЋ, КАМЕРНИ ТЕАТАР 55, САРАЈЕВО (БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА)

У центру пажње ове вредне, жанровски слојевите, трагикомичне представе је породица која се окупља поводом рођендана старе Мајке. Први део је постављен натуралистички, троје деце у пратњи вереника једне трудне ћерке, стижу са поклонима, бацајући се на припрему хране, која се крчка на шпорету, ширећи мирис запршке. Психолошки изражајни глумци истанчано граде аутентичне, живе ликове и препознатљиву свакодневицу балканске породице, обележену вртоглавим сменама жестоких, свађалачких расправа и комичких растерећења. Постепено се открива претерано заштитнички однос деце према мајци, на танкој граници са терором. На крају првог дела представе, они привремено одлазе, одводећи са сцене натурализам, и препуштајући простор фантазмагоричној, експресионистичкој игри, плодном тлу за симболичко тумачење. Лик Мајке је репрезентативан тип жртве, балканске мајке која губи лични живот и идентитет због патријархалних обичаја. Они отварају бескрајну унутрашњу празнину, одузимајући индивидуализам жени чије се заслуге не цене, а подразумевају се. Тај болни приказ губитка слободе, у основној ћелији друштва – породици, дискретно указује на корене друштвених репресија, фашизма на макро плану, који (увек) потиче са поља личних траума.

Др Ана Тасић
театролошкиња и позоришна критичарка

69th Sterijino Pozorje Festival Selector's Report

THE (POST)APOCALYPTIC LIGHT OF THE STAGE

In the process of selecting the plays for the 69th Sterijino Pozorje Festival, I have watched around seventy performances from Slovenia, Croatia, Bosnia and Herzegovina, Montenegro, North Macedonia, Hungary, and Serbia. With all these in mind, I reached a final selection of seven performances in the competition selection and three in the non-competitive international selection "The Circles." The primary criterion in selecting the performances was their artistic quality, the value of the dramatic texts, direction, acting, music, stage design, and costumes, with everything else – the geographical origin of the works, general thematic determinants of the program, production conditions, etc. – subordinate to it.

This year's competition selection is specific in that all three performances of contemporary original dramatic texts, written by Milan Ramšak Marković, Tanja Šljivar, and Vida Davidović, come from theaters outside of Serbia – from Kranj and Ptuj (*A Rainy Day in Gurlich*), Varaždin (*Healing Regime*), and Banja Luka (*Little Wars and the Cabins in Zara*). This is something that affirms Serbian drama and confirms the mission of the Sterijino Pozorje Festival to promote domestic dramaturgy beyond the borders of our country. The selection is always a reflection of the production; the festival's program cannot exceed the qualitative possibilities of the theater repertoire, which this season in Serbia, between March 20th, 2023, and March 20th, 2024, has been very modest, both quantitatively and qualitatively, in terms of the artistic values of contemporary original domestic drama productions (we have seen about ten performances). Looking at the overall production of the domestic texts in Serbia, this season also continues the trend of dramatizations of novels and other literary works (about fifteen performances), as well as authorial projects, whose texts were created in workshops with actors, but also based on movie motifs, and of course, there were more or less contemporary interpretations of our dramatic heritage (about twenty performances)

In addition to the three mentioned performances of original contemporary dramatic texts, the competition program also includes Andraš Urban's authorial project *Once Upon a Time in Novi Sad*, which examines the meaning and functions of the theater in contemporary society, in the context of the history of the Ujvidéki Színház Theater. The selection will also feature an adaptation of the drama *Mileva, an Orphan from Bosnia in Our Civilization in 1878* by Albina Podgradska, written in the second half of the 19th century, which was performed for the first time at the National Theater in Subotica and truly extraordinary directed by Anđelka Nikolić. Another play that is included is a new interpretation of the fairy-tale and archetypal drama *A Boat for Dolls* by Milena Marković, in an unusually aestheticized, poetic vision by Kokan Mladenović, staged in Bitola. And last, but certainly not least, the competition selection will feature a new dramatization of Slobodan Selenić's novel *Fathers and Forefathers* by Kata Gyarmati (National Theater in Belgrade), in a similarly investigative, post-dramatic form by the director Veljko Mićunović, which seeks contemporary and timeless answers to questions about generational conflicts and the legacy of the (war) past.

I would also highlight the values of the performances *Quiet, Quieter* (Belgrade Drama Theater), *What Will Happen to Us All* (National Theater Toša Jovanović, Zrenjanin), and *We Will Not Forget Anything* (Theater Bora Stanković, Vranje), which almost made the selection as intriguing and engaged reflections of the contemporary man's struggle in eradicating various forms of social and personal repression and inequality.

The international selection "The Circles" features three valuable performances from Croatia and Bosnia and Herzegovina: *My Sad Monsters* (Gavella Drama Theatre, Zagreb), *Red Water* (Croatian National Theatre Split), and *Violet* (Chamber Theater 55, Sarajevo). Thematically, they are closely related in terms of dramatic, thriller, epic, and tragicomic reflections of personal and political discord in the contemporary history of the former Yugoslav region. *My Sad Monsters* is a play based on the newest text by one of the best contemporary playwrights in the region, Mate Matišić, *Red Water* is a dramatization of the outstanding novel by Jurica Pavičić, while *Violet* is an authorial project by Selma Spahić and a truly unique and significant play.

The slogan of the 69th Sterijino Pozorje Festival, "The (Post)apocalyptic Light of the Stage," mostly refers to the performances that brought premieres of the contemporary drama, but this phrase is true for all productions, both in the competition and non-competition selection, communicate with this slogan to a greater or lesser extent. The slogan reflects the protagonists' search for the fragments of fragmented identities in the (post)apocalyptic times, after the nightmares or in the middle of the nightmare we are still living in, both locally and globally, after recovering from the Yugoslav wars, transitions, pandemics. In other words, we have not yet emerged from the apocalyptic phase, we have not, metaphorically speaking, crossed to the other side of the river, and we have not reached the *post*-phase. Apocalypticism is still a determinant of our world, deeply shaken by numerous war zones across the globe, which is inevitably reflected locally in the form of ongoing unrest caused by tragic news, new economic difficulties, the influx of migrants, but also the noticeable local eruption of violence as a reaction to omnipresent forms of punishment. The actions and lives of the characters in the performances we will see at this year's Sterijino Pozorje Festival reflect such times, a dystopia even gloomier than Orwell's visions, without giving up the search for lights in almost pitch darkness. And without light, there is no art, no theater that has always been born out of the need to find an indestructible core, one that shines at the end of darkness.

THE 69TH STERIJINO POZORJE FESTIVAL COMPETITION SELECTION

A RAINY DAY IN GURLICH, WRITTEN BY MILAN RAMŠAK MARKOVIĆ, DIRECTED BY SEBASTIAN HORVAT, PREŠERN THEATER KRANJ AND PTUJ CITY THEATRE (SLOVENIA)

The play *A Rainy Day in Gurlich*, written by Milan Ramshak Markovic as a contemporary drama in a fragmentary form, takes place in Austria and is focused on exploring the identity crisis of the protagonist Peter, a journalist and engaged intellectual whose world gradually falls apart in fragments. The present intertwines with the past, with memories of his painful childhood. Traumas from his youth, hidden behind the facades of a perfectly decorated home, penetrate in the moments of increasing crisis, in his relationship with his wife Ingrid, building an expressionist structure of nightmares. Peter's descent and his wandering in the labyrinths of the personal darkness are colored with discreet, incisive black humor. Guided by the precise direction of Sebastian Horvat, the actors consistently and excitingly build a palpable atmosphere of provincial despair, particularly expressive in the scenes set in the dirty, gloomy tavern. The play unfolds near the audience; sometimes the actors mingle with us, and the stage space is shaped unconventionally and intimately. The acting areas are scattered across multiple points, allowing for a striking, very cinematic change of scenes. The fragmented form of the performance reflects Peter's confusion, a kind of modern breakdown, and due to the way this theme is scenically processed, and stylized as a nightmare, his breakdown becomes a metaphor for the collapse of the entire humanity. This breakdown subtly suggests that we should take a pause, stop living in the rush imposed by modern society, and take a moment to reflect and self-examine while we still have time – if we still have the time.

LITTLE WARS AND THE CABINS IN ZARA, WRITTEN BY VIDA DAVIDOVIĆ, DIRECTED BY IVICA BULJAN, NATIONAL THEATER OF THE REPUBLIKA SRPSKA BANJA LUKA (BOSNIA AND HERZEGOVINA, THE REPUBLIKA SRPSKA) AND THE STERIJINO POZORJE (SERBIA)

A very important and stylistically unique drama by Vida Davidović uses a fragmentary form, intertwining temporal flows of the pre-war and post-war times, and a sharp, juicy, and poetically penetrating language to raise important themes of the (post)war traumas, coping with the loss of loved ones, generational conflicts, emigration, and loneliness, but also of the (mis)use of sexuality and corporeality. It

significantly addresses the issue of anorexia as a projection of the desire to remain eternally young, to erase sexuality, or to live on the risky edge of life. The stylized action unfolds on a symbolically effective and intriguingly designed stage, defined by the recognizable Denić's ironic style, (false) advertisements, and discreet video projections, with the straw on which characters ambiguously walk, lie down, give birth, and exist, both ascetically and resembling animals. Ana Savić Gecan's costume designs also significantly enliven the visual aspect of the play, with very extensive, slightly kitschy solutions that ignite the magic of youthful enthusiasm. Director Buljan guides the action with his characteristic language of pronounced sensuality, boiling energy, and poetic stylization, which authentically embodies memories of traumas and simultaneous desires to live as if reality does not exist. Like in the song "Ćiribiribela" by Bijelo Dugme, whose lyrics become the rope of salvation for characters caught in the whirlpools of wars, and political and personal turmoil.

HEALING REGIME, WRITTEN BY TANJA ŠLJIVAR, DIRECTED BY BOJAN ĐORĐEV, CROATIAN NATIONAL THEATRE IN VARAŽDIN (CROATIA)

A new drama by Tanja Šljivar is stylistically and thematically grounded in her previous work, with an interest in exploring new, post-dramatic forms of expression, amidst the ruins of the traditional theater. On a thematic level, *Healing Regime* satirically deals with stereotypes regarding the health, spiritual, and physical condition of contemporary individuals seeking alternative ways of psychophysical balance. It is a specific continuation of the text *Love Regime*, also directed by Bojan Đorđev, which was successfully staged five years ago at Atelje 212. Performed on the chamber stage of the Croatian National Theater in Varaždin, the play is set in the center of a circular theater, thus creating a concrete and symbolic form of ritual healing attempts. The exceptionally expressive, subversively ironic performances of the actors present fragments of people, or shadows of people, in a (post)apocalyptic, post-pandemic time. Explicit in its verbal expression that reveals the faces and facets of our psychophysical existence, the performance also addresses a contemporary individual's attempts to cope with the tragic superficiality and senselessness in public space. Fears of illness, loneliness, and the disappearance of human closeness in the circumstances of techno-capitalism are resolved using subtle comedy that becomes a delicate tool for battling private and public demons.

ONCE UPON A TIME IN NOVI SAD, WRITTEN AND DIRECTED BY ANDRAŠ URBAN, ÚJVÍDEKI SZÍNHÁZ THEATER (SERBIA)

Once Upon a Time in Novi Sad is a music drama created for the celebration of the fiftieth birthday of the Újvidéki Színház Theater, and it is a spectacular homage to this theatre written and directed by Andraš Urban, in his recognizable, self-ironic style that persistently questions the meaning, significance, and conventions of the performing arts. Following in the footsteps of Urban's dazzling, seductive, and uproariously comedic play *Wanton Lady's Knights*, the plot is once again set as a play within a play, during the birthday celebration, featuring a suitable show program. This is the starting point for a profound examination of the relationship between the theatre and its audience, the relationship between the engaged and entertaining theatre, as well as the positions of actors and directors (and their mutual animosities), and the relations towards politics and power structures. Broader societal issues also emerge, such as the status of the Hungarian minority in Novi Sad, as well as the emerging Russian minority, and the increasing threat to humanity due to the deepening social influence of artificial intelligence. The attractive, energetically explosive music drama is never unambiguous; it always carries a critical undertone, a dark shadow that gives the essential meaning to the ironic glitter. Thus, this theatre becomes a reflection or metaphor of life (which theatre almost always is), a quest for light that likely would not make sense without the winding wandering in darkness.

MILEVA, AN ORPHAN FROM BOSNIA IN OUR CIVILIZATION IN 1878, WRITTEN BY ALBINA PODGRADSKA, DIRECTED BY ANĐELKA NIKOLIĆ, NATIONAL THEATER IN SUBOTICA, YOUTH THEATRE IN SUBOTICA AND RURAL CULTURAL CENTER MARKOVAC (SERBIA)

Based on a never-performed dramatic text by Albina Podgradska, often cited as the first play in our theater history written by a woman, the director Anđelka Nikolić has created a truly extraordinary production, very complex and specific in its genre. It is a hybrid form that blends the play of amateur and professional actors, creating an unusual work that has the elements of the dramatic theater, set in the Brechtian manner of alienation, intertwined with the elements of the community theater and the forum theater, where the boundaries between performers and audience are specifically and symbolically blurred. The performance involves around forty performers,

bringing forth a strong energy of collective presence, reflecting the vibrant power of a multi-ethnic community, accentuated by the choice of using different languages – Hungarian, Slovak, Romani, and Serbian. The plot unfolds in fragments, in an open form that significantly relies on the participation of the audience who vote and comment on the events and follows the story of Mileva's forced displacement with her mother from Bosnia. Fleeing from the war and painful memories of the loss of her father and sister who were murdered by the Turks, they arrive in Serbia where they desperately struggle to survive in new tragic, (post)apocalyptic circumstances. The multifaceted plot raises questions about the consequences of trampling on dignity in wartime and the class differences that affect changes in interpersonal relationships, delicately criticizing the arrogance of the economic elite, as well as the devastating social rule of money. However, even in this darkness of torn humanity, the signs of hope emerge through solidarity, and the need to help those who have (temporarily) fallen to the bottom, in the mire of existence.

A BOAT FOR DOLLS, WRITTEN BY MILENA MARKOVIĆ, DIRECTED BY KOKAN MLADENOVIĆ, NATIONAL THEATRE IN BITOLA (NORTH MACEDONIA)

A Boat for Dolls, perhaps the best dramatic text by Milena Marković, already performed at the Sterijino Pozorje in two scenically different interpretations, directed by Ana Tomović (Serbian National Theatre) and Aleksandar Popovski (Slovenian National Theatre in Ljubljana), is now presented in a different, entirely fresh interpretation by Kokan Mladenović. His direction is noticeably gentler and subtler when compared to the more direct and aggressive style of his other performances. This interpretation is visually delicate, and thoughtfully ambiguous, with imaginative scenography that astonishingly follows the changes in characters and actions, incorporating symbolically effective elements of the shadow theater and dreamlike choreography, which appropriately represent the fairy-tale essence of the drama. The ensemble of the Bitola theater confidently carries the stylized action, both in dramatic and musical parts, in captivating songs, collectively shaping the tragic position of women in an apocalyptic patriarchy in an aesthetically rounded manner. Skillfully using the legacy of fairy tales, including *Snow White*, *Rapunzel*, and *Hansel and Gretel*, the authors of the play challenge and demythologize them, subtly exposing the false cheerfulness of illusions and the misery of petit bourgeois violence.

FATHERS AND FOREFATHERS, BASED ON THE NOVEL BY SLOBODAN SELENIĆ, DRAMATIZED BY KATA GYARMATI, DIRECTED BY VELJKO MIĆUNOVIĆ, NATIONAL THEATER IN BELGRADE (SERBIA)

A new stage interpretation of Selenić's layered, epic-historical, psychological, and familial novel *Fathers and Forefathers* is an unconventional, exploratory, stylistically, and formally provocative and contemporary work. Departing from the virtuosic portrayal of fierce generational conflicts within the bourgeois Medaković family in the first half of the twentieth century, from the perspective of Stevan Medaković, interweaving his memories and reflections, the authors construct a representation of a *post-dramatic* structure, blending narrative and dramatic elements, mutually colliding and intersecting, as on a battlefield. Narrators perform individually and collectively, while individual voices are selectively extracted from the specific chorus only to merge back into the collective. Thus, an enchanting score is composed, scenically powerful, as if it were an expressionist drama or an opera in which voices represent the pre- and post-war environment, in conflict with the rebellious individual. Individual characters delicately emerge from this subtly crafted, multi-layered stage construction that reveals the fractures of the protagonists, disgusted by the negative social selection, ubiquitous chaos, and nepotism, as well as the inevitable confrontation with the differing opinions of loved ones, and subsequently with their tragic fate in war.

NON-COMPETITIVE INTERNATIONAL SELECTION "THE CIRCLES"

(personal and political disagreements)

MY SAD MONSTERS, WRITTEN BY MATE MATIŠIĆ, DIRECTED BY VITO TAUFER, GAVELLA DRAMA THEATRE, ZAGREB (CROATIA)

The latest piece by Mate Matišić, *My Sad Monsters*, thematically and stylistically builds upon his earlier work piece *Men of Wax* in terms of ironic play with autobiographical elements, in a Pirandello-esque intertwining of reality and fiction. This shaky, elusive ground of reflecting reality, often riotously comedic, ruthlessly shatters stereotypes and prejudices, both personal and socio-political. With sharper or gentler dark humor tones, depending on the nature of the issues being examined, the author opens up topics of the relationship between the theater and society, normality and madness, the meaning and consequences of popularity, as well as buried war traumas and crimes. Like *Men of Wax*, both the text and the play directed by Vito Taufer are genre-diverse, with fragmentary structures. The action takes place in different locations, from Zagreb and Dalmatia to Belgrade, and features the elements of satire and black comedy, tense thriller, but also the tragedy of ancient proportions. Exceptionally skilled actors play multiple roles, oscillating between stylization and tangible, touching psychological truth, constructing a scenically challenging and worthy reflection of our world and its blurred boundaries between madness and normality, good and evil, comedy and tragedy.

RED WATER, BASED ON THE NOVEL BY JURICA PAVIČIĆ, DRAMATIZED BY IVOR MARTINIĆ, DIRECTED BY IVICA BULJAN, CROATIAN NATIONAL THEATRE IN SPLIT (CROATIA)

Based on the award-winning novel by Jurica Pavičić, in the precise dramatization by Ivor Martinić, the play *Red Water* also takes on an exciting thriller form, unfolding the story of the disappearance of a seventeen-year-old girl in a small Dalmatian town at the end of the 1980s. The search for her spans twenty-seven years that pass through turbulent political and social upheavals and changes that will sideline police pressures to uncover the mystery. The thrilling resolution of the case follows a skillfully crafted, psychologically truthful family drama, delicately revealing changes in everyone's relationships and the consequences of external and internal conflicts. Personal upheavals are interwoven with socio-political insights and sobering thoughts about the misconceptions of transition. The director Ivica Buljan sets this multifaceted dramatic material on an exceptionally functional rotating stage, anchored by the recognizable set design by Aleksandar Denić, which effectively signifies the hopeless passage of time. The collapses of personal and political illusions, the unveiling of truths behind the masks that conceal jealousy, vanity, pettiness, and corruption, unfold in a symbolic, hypnotic circle that subtly draws the viewer into the whirlpools of repeating histories.

Violet, authorial project by Selma Spahić, Chamber Theater 55, Sarajevo (Bosnia and Herzegovina)

At the center of attention of this valuable, genre-layered, tragicomic performance is a family gathering for the birthday of the elderly Mother. The first part is set in a naturalistic style, with three children accompanied by the fiancé of one pregnant daughter, arriving with gifts, talking about preparing food simmering on the stove, and spreading the aroma of roux. Psychologically expressive actors delicately construct authentic, vivid characters and a recognizable everyday life of a Balkan family, marked by dizzying shifts between intense, argumentative debates and comic relief. Gradually, the excessively protective attitude of the children towards their mother is revealed, bordering on tyranny. At the end of the first part of the performance, they temporarily depart, taking naturalism off the stage, and yielding space to a phantasmagorical, expressionistic play, fertile ground for symbolic interpretation. The character of the Mother represents the typical victim, a Balkan mother who loses her personal life and identity due to patriarchal customs. These customs open up an endless inner void, stripping the woman of her individualism and leaving her with merits that are neither appreciated nor acknowledged. This painful depiction of the loss of freedom, within the fundamental cell of the society – the family – discreetly hints at the roots of social repression, and fascism on a macro scale, which (always) originates from the field of personal traumas.

Ana Tasić, PhD
Theatre critic and researcher

